

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертацію
ЖЕБРОВСЬКОЇ Кристини Артаківни на тему
«Правові цінності у взаємодії правових систем»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія
держави і права, історія політичних і правових учень

Актуальність теми означеного дослідження К. А. Жебровської не викликає сумнівів. Зокрема з огляду на те, що, по-перше, проблематика, пов'язана із визначенням ролі правових цінностей у взаємодії правових систем, набуває особливої гостроти у зв'язку із триваючою нині європеїзацією правової системи України. По-друге, у теперішній час не втрачає соціальної значущості дослідження цінностей й ціннісно-нормативних орієнтацій сучасного українського суспільства, а також їх впливу на функціонування інших правових систем.

І хоча в цілому загальним проблемам правової аксіології присвячена значна кількість праць – як монографічних (зокрема й дисертаційних), так і наукових статей, – питання про систему ціннісних орієнтирів сучасної української держави не втрачає своєї актуальності, оскільки в епоху змін життєво необхідним як для індивіда, так і для соціальних інститутів є переосмислення накопиченого досвіду і вироблення нових орієнтирів суспільного розвитку, спрямованих на консолідацію нашого суспільства.

Заслуговує на схвалення «прив'язка» теми дослідження до євроінтеграційного вектору розвитку України. Правова система України стрімко розвивається відповідно до стандартів, вироблених у рамках права ЄС та права Ради Європи. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є новим дієвим імпульсом адаптації законодавства України до його законодавства.

Дослідження цінностей взагалі та правових цінностей зокрема вимагає всебічного аналізу їх змістовної складової, яка зумовлюється їх цивілізаційними особливостями. Правові системи, які формуються під впливом різних цивілізацій, базуються на тих чи інших цінностях, і від рівня сприйняття таких цінностей залежать рівень та якість цієї взаємодії. Це, можна сказати, фундаменталізує предмет дослідження, зумовлює його аналіз з позиції не тільки загальної теорії права, а й також порівняльного правознавства. У цьому полягає одна з позитивних особливостей дисертаційного дослідження здобувачки.

Наукова новизна розглядуваної дисертації зумовлюється тим, що у вітчизняній науці загальної теорії права та держави монографічних досліджень із названої проблеми ще не виконувалось. Через це здобувачці вдалося сформулювати низку таких положень та висновків, у яких можна вбачати елементи наукової новизни. До них належать, зокрема, такі (с. 183):

- визначено характер можливого впливу правових цінностей, як продукту культурного, історичного, політичного, правового розвитку суспільства, на процес правової акультурації в діалозі правових систем, оскільки вони можуть бути або каталізатором правового розвитку, або, навпаки, гальмувати цей процес, можуть сприйматися або не сприйматися відповідною правовою системою;

- визначено особливості концепції універсальності та релятивізму правових цінностей, які характеризують останні в універсальному та регіональному вимірі, що відображають різні концептуальні підходи до їх розуміння: універсальна концепція правових цінностей створює єдині правові стандарти, стимулює сприйняття і запозичення корисних традицій, а прагнення до насадження єдиних стандартів правових цінностей для всіх цивілізацій веде до формування негативного ставлення до універсальних правових цінностей;

- охарактеризовано дуалізм європейських правових цінностей відповідно до концепцій універсалізму і релятивізму, що має прояв у таких основних формах: по-перше, європейські правові цінності заклали основу для

формування універсальних правових цінностей, що відображені у міжнародно-правових актах універсального характеру; а по-друге, європейські правові цінності водночас відображають специфічні конкретно-історичні (а отже, – відносні, неуніверсальні, «релятивні») особливості політичного, культурного та економічного розвитку європейської цивілізації.

Достовірність більшості наукових положень і висновків дисертації є достатньою. Така достовірність забезпечена тим, що здобувачкою, по-перше, опрацьована велика кількість наукових джерел (понад 350 назв), котрі так чи інакше стосуються досліджуваної теми; а по-друге, застосовані в більшості своїй коректні концептуальні підходи та методи дослідження, зумовлювані його предметом.

Аналізуючи зміст роботи, можна дійти висновку про те, що дослідження К.А. Жебровської є самостійним і завершеним. Визначені у дисертації завдання дослідження відповідають його загальній меті, яка полягала у дослідженні правових цінностей у взаємодії правових систем.

Належну методологічну основу дисертації обумовило коректне використання філософських, загальнонаукових та спеціальнонаукових підходів і методів. Основним з них є аксіологічний, оскільки він дозволив розкрити зміст правових цінностей, а також існуючих концепцій їх сприйняття – універсалізму та релятивізму. У дисертаційному дослідженні використано також діалектичний, цивілізаційний, феноменологічний, системний, порівняльно-правовий, історичний, формально-логічний дослідницькі підходи та методи. Втім, це не виключає того, що окремі наукові висновки здобувачки є, як на мене, не беззаперечними.

Практична значимість дисертаційного дослідження, виконаного К.А. Жебровською з позицій загальної теорії права, не викликає сумнівів хоча б тому, що його безпосереднім предметом є правові цінності у взаємодії правових систем. Певні положення і висновки дисертації можуть бути використані для удосконалення процесу адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу з урахуванням особливостей і традицій вітчизняного

правового розвитку та для подальшого удосконалення загальнотеоретичних досліджень правових цінностей у контексті діалогу правових систем, що набуває особливого значення для адекватної інтерпретації та засвоєння європейських правових цінностей у процесі євроінтеграції України;

Положення і висновки, сформульовані здобувачкою, також можуть виявитись корисними при формуванні навчальних планів і програм із професійної підготовки юристів, а також при удосконаленні навчального матеріалу із загальнотеоретичної юриспруденції, порівняльного правознавства, філософії права.

Структура рецензованого дослідження логічно обумовлена заявленою його метою і визначеними на її основі завданнями дослідження.

Зауваження і дискусійні положення дисертації. У дисертації К. А. Жебровської, поряд із, безперечно, позитивними моментами, наявні – як й у будь-якій творчій дослідницькій роботі – й такі твердження, положення, з якими, на мій погляд, навряд чи можна погодитись або які потребують додаткового аргументування. А саме:

1. Стосовно інтерпретації загального поняття цінностей, то вона – всупереч уявленню здобувачки (с.183) – не може залежати від фахового спрямування аксіологічного дослідження (соціологічного, психологічного, правового тощо). Адекватне соціально-філософське розуміння цінностей може бути – звісно, якщо воно правильне, – тільки одне. Слушною видається позиція, згідно якої цінність – це виключно позитивна (а не будь-яка) значущість певного явища (матеріального, соціального, духовного) для існування і розвитку суб'єкта, оскільки воно залучене до його життєдіяльності, до соціальної практики.

2. Видаються недостатньо необґрунтованими зазначені здобувачкою ті онтичні властивості цінностей, які вона вважає специфічними саме для цінностей правових (нормативність, оціночний характер, ймовірнісний характер, значущість – с.183) Такі ознаки не меншою мірою, гадаю, притаманні також і деяким іншим різновидам соціальних цінностей (моральних, релігійних, естетичних тощо).

3. Вбачаючи у глобалізації визначальний фактор взаємодії, взаємовпливів сучасних правових систем, здобувачка поширює цей процес висновок на усі сфери суспільного життя, на всі «ділянки» соціальної практики у світі; а тому неминуче змушена резюмувати, що у ряді випадків глобалізація є «злом». Між тим, процес глобалізації насправді відбувається здебільшого у техніко-технологічній та економічній сферах, – тобто там, де здійснюються виробництво і ринковий розподіл його матеріальних та інформаційних продуктів (цінностей). Що ж стосується сфер соціально-культурної та духовно-ідеологічної, то у них якраз відбувається процес протилежний – регіоналізація, фрагментація, плюралізація відповідних явищ. Відсутність у дисертації К.А. Жебрівської означеного розмежування, як видається, і є причиною у ряді випадків неадекватної інтерпретації нею процесу глобалізації та його наслідків.

4. Відверто суперечливим виглядає уявлення здобувачки про те, що європейські цінності є водночас і універсальними, і релятивістськими (с. 185) (можливо, більш точним було б їх називати «регіоналістськими»). Адже універсалізм і регіоналізм – це парні, але абсолютно протилежні, можна сказати, взаємовиключні явища, носієм яких навряд чи може бути один і той самий феномен. Якщо Європа і була в певні часи лідером вселюдської цивілізації (так званий «європоцентризм»), то, по-перше, це стосувалося тоді знову ж техніко-технологічної сфери і мало місце лише на певному етапі людської історії. Що ж стосується соціально-культурної, духовної сфери, то у ній претензії європейців на світову стандартизацію їхніх поглядів, цінностей, стандартів і донині зустрічають відчутній опір з боку багатьох народів, країн, держав.

5. У дисертації деколи формулюються досить відповідальні висновки стосовно суперечностей, конфліктів між правовими цінностями «західних» цивілізацій і «незахідних». Однак такі твердження не обґрунтовуються, не ілюструються конкретними емпіричними фактами, матеріалами, прикладами

(соціологічними, статистичними, демографічними, політико-економічними тощо).

6. Називаючи українські правові цінності (с. 182), здобувачка включає до їх переліку і такі, які притаманні також багатьом іншим народам, націям і не мають, так би мовити, саме української етнічної специфіки (наприклад, любов до життя, патріотизм, сила волі і духу).

Втім, висловлені критичні зауваження і дискусійні міркування не виключають можливості оцінити означене дисертаційне дослідження загалом позитивно.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях та в її авторефераті. Основні положення і висновки дисертації відображені у 10 наукових статтях здобувачки (4 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному науковому фаховому виданні), а також у 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Ці публікації достатньою мірою відображають зміст та основні ідеї дослідження К.А. Жебровської.

Аналіз дисертаційної роботи та її автореферату дає підставу стверджувати, що основні їх положення є ідентичними. Наведені в авторефераті наукові висновки з достатньою повнотою розкриті й обґрунтовані у тексті дисертації.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам ВАК України. У цілому дисертація К.А. Жебровської є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому вирішене важливе наукове завдання – здійснено теоретико-правове дослідження правових цінностей у взаємодії правових систем.

Резюмуючи, слід зазначити, що дисертація К.А. Жебровської на тему «Правові цінності у взаємодії правових систем» є кваліфікаційною працею монографічного характеру та цілком відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24

липня 2013 р. № 567, а її авторка заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент –
доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та філософії права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

П.М. Рабінович

10.03.2017 р.

Підпис професора П.М. Рабіновича засвідчую.

Проректор ЛНУ ім. Івана Франка

М.В. Лозинський

